

УДК 338.2

ДЕТЕРМІНАНТИ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА УМОВИ ЗМЕНШЕННЯ ЇЇ МАСШТАБІВ

К.В. Ковтуненко, к.е.н., доцент

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

О.М. Подмазко

*Одеський інститут фінансів Українського державного університету фінансів
та міжнародної торгівлі, Одеса, Україна*

Ковтуненко К.В., Подмазко О.М. Детермінанти тінізації економіки та умови зменшення її масштабів.

У статті розглядаються теоретичні аспекти виникнення та розвитку тіньової економіки. Здійснено аналіз чинників об'єднаних в групи: економічні, соціальні, політичні, правові, психологічні (природа людини), етичні. Виділивши чинники, які стимулюють тінізації економіки, можна створити умови для їх нейтралізації, що в підсумку призведе до перетоку капіталу з тіньового в легальний сектор економіки.

Ключові слова: тіньова економіка, передумови, причини, фактори, детермінанти тінізації економіки, шляхи зменшення

Ковтуненко К.В., Подмазко А.М. Детермінанти тінізації економіки і умови зменшення її масштабів.

В статье рассматриваются теоретические аспекты возникновения и развития теневой экономики. Осуществлен анализ факторов объединенных в группы: экономические, социальные, политические, правовые, психологические (природа человека), этические. Выделив факторы, которые стимулируют тинизации экономики, можно создать условия для их нейтрализации, что в итоге приведет к перетоку капитала из теневого в легальный сектор экономики.

Ключевые слова: теневая экономика, предпосылки, причины, факторы, детерминанты тинизации экономики, условия уменьшения

Kovtunenکو K.V., Podmazko O.M. Determinants of the shadow economy and terms to reduce its scope.

The article deals with the theoretical aspects of the emergence and development of the shadow economy. The analysis of factors combined in the groups: economic, social, political, legal, psychological (human nature), ethical. The factors that stimulate the shadow economy, it is possible to create conditions for their neutralization, which will eventually lead to the flow of capital from the shadow into the legal economy.

Keywords: shadow economy, conditions, causes, factors determinants of the shadow economy, terms to reduce

Сучасний стан економіки України потребує невідкладних структурних реформ. В умовах кризи практично єдиним джерелом капіталу для їх початку є капітал тіньового сектора економіки. Для його залучення необхідно усунути чинники, які сприяли виникненню і розвитку тіньової економіки в економіці України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питаннями детермінант які сприяли виникненню та розвитку тіньових процесів в економіці займались вітчизняні науковці М. Флейчук [1], О. Головатюк [2], О. Головченко [3], Ю. Майданевич та Е. Хаїрова [4], Маслій [5] та ін. В своїх дослідженнях вони концентруються на окремих причинах, не виділяючи та аналізуючи всю їх сукупність відповідно і шляхи по детінізації економіки концентруються на якомусь одному чиннику або декількох чинниках.

Метою статті є вивчення сукупності детермінант, що призводять до виникнення і розвитку тіньової економіки України та умов зменшення її масштабів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Тіньова економіка – це частина економіки, яка включає не враховувані в статистиці економічні дії від виробництва легальних товарів і послуг, від грошово-кредитних чи інших угод, викликаних реакцією господарюючих суб'єктів і домогосподарств на обмеження встановлені з боку держави, які підлягали б оподаткуванню, якщо б були виявлені державними податковими органами [6]. Її вплив на всі сфери суспільного життя дозволяє говорити про те, що існують конкретні чинники, які призвели до її виникнення та зростання. Вони взаємопов'язані і взаємозумовлені, що ускладнює побудову суворої і структурованої їх класифікації.

Всі чинники виникнення і розвитку тіньової економіки можна об'єднати в такі групи: економічні, соціальні, політичні, правові, психологічні (природа людини), етичні.

Перша група чинників, які породжують виникнення та розвиток тіньової економіки – економічні чинники.

1) Рівень оподаткування.

1.1. Високий рівень оподаткування (податкового навантаження) на думку більшості дослідників даного явища, є основною причиною яка впливає на перехід підприємців з легального сектора в тіньовий сектор економіки. Занадто високий рівень оподаткування змушує підприємців віддавати перевагу тіньовому сектору економіки, так як результат їх діяльності не вартий зусиль, що витрачаються на нього. Стимулюючий рівень оподаткування, відповідно до світової практики, повинен перебувати в межах 25-26%, середньосвітовий рівень в 2013 році склав 44,7%. В Україні в 2013 році загальний рівень оподаткування становить 55,4% [7], що враховуючи наявність всеосяжної корупції, позбавляє

підприємців стимулів до здійснення підприємницької діяльності або ж стимулює їх переходити до тіньового сектору економіки.

Розглянемо, як, з точки зору економічної теорії, податки впливають на підприємців. При зростанні рівня оподаткування вартість товарів зростає, наслідком чого стає зниження попиту на них, що призводить до зменшення пропозиції та прибутку підприємців. Таким чином, уникаючи податків, підприємці максимізують свій прибуток, шляхом мінімізації своїх витрат, до яких він природно відносить і податки. Таким чином, класичний механізм впливу вплив рівня оподаткування на зростання тіньової економіки виглядає наступним чином (рис. 1.).

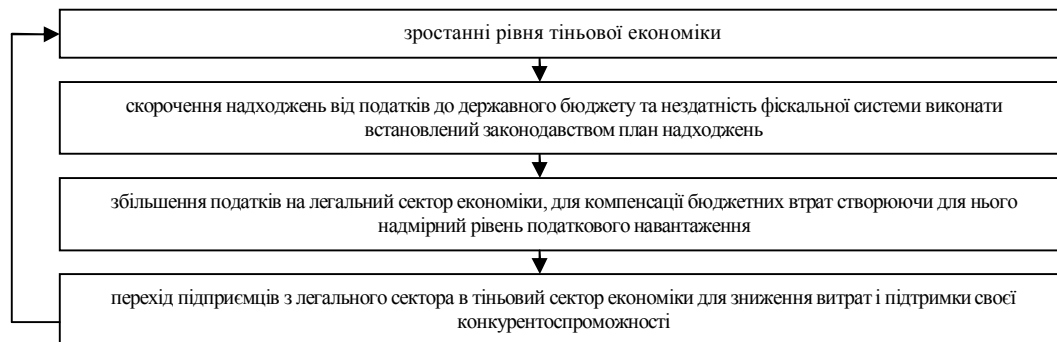

Рис. 1. Механізм впливу рівня оподаткування на рівень тіньової економіки

Хоча ми згодні з даними механізмом та впливом даного чинника на масштаби тіньового сектора економіки, але разом з тим є факти, які говорять про те, що зв'язок між рівнем оподаткування та масштабами тіньової економіки не настільки прямий. На це зокрема вказують вітчизняні економісти В. Вишневський та А. Веткін. Дослідники констатують, що в розвинених країнах, чим вище рівень податкового навантаження, тим менше масштаби ухилення від сплати

податків і відносні розміри тіньового сектора економіки [8]. Згрупувавши статистичні дані по країнах з різним рівнем оподаткування та зіставивши їх з рівнем тіньової економіки в цих країнах (табл. 1) відзначимо, що хоча по деяким країнам і просліджується такий зв'язок, але без врахування наступного фактору (складність податкової системи), не можна стверджувати, що він є стійким.

Таблиця 1. Тіньовий сектор і рівень оподаткування в розвинутих країнах світу (2012 рік)

	Тіньовий сектор (%ВВП)	Рівень податкового навантаження (%)
Країни з податками більше 25%, але менше 30% ВВП		
Люксембург	8,2	20,8
Ірландія	12,7	26,3
Данія	13,4	27,5
Канада	11,5	28,8
У середньому	11,5	25,9
Країни з податками більше 30%, але менше 40% ВВП		
Швейцарія	7,6	30,1
Нова Зеландія	8,8	34,4
Великобританія	10,1	37,3
Іспанія	19,2	38,7
Фінляндія	13,7	39,0
У середньому	11,9	35,9
Країни з податками більше 40% ВВП		
Нідерланди	9,5	40,5
Норвегія	14,2	41,6

Подовження таблиці 1.

Португалія	19,4	43,3
США	7,0	46,7
Германія	13,3	46,7
Австралія	9,8	47,7
Японія	8,8	49,1
Швеція	14,3	52,8
Австрія	7,6	53,1
Бельгія	16,8	57,3
Франція	10,8	65,7
Італія	21,6	68,5
У середньому	12,3	51,1

Джерело: складено за даними [9;10]

Таким чином, на наш погляд, класична схема «зростання рівня податкового навантаження -> зростання тіньової економіки» є спрощеною і не може застосовуватися для обґрунтування державної економічної політики без урахування інших факторів які впливають на збільшення частки тіньової економіки і в першу чергу такого фактора, як складність податкової системи.

1.2. Складність податкової системи. Згідно даної теорії не високий рівень податкового навантаження, а складність податкової системи, наслідком якої є складність адміністрування і контролю за сплатою всіма суб'єктами податків у повному обсязі, змушує підприємців переходити з легального сектора в тіньовий сектор економіки.

Яскравим прикладом дії цього чинника є країни Латинської Америки. Реформи які проводилися в них були спрямовані саме на спрощення і більш рівномірний розподіл податкового навантаження. Наприклад, в Аргентині, в ході реформ 1989-1994 років, кількість податків знизилася в 5 разів, з одночасним посиленням санкцій за несплату, наслідком чого стало зростання надходжень до державного бюджету в 1,5 рази [11].

2) Невиправдане втручання держави в економіку. Зростаюче державне втручання в економіку, є одним з істотних факторів, що впливають на вибір підприємцями тіньового сектора економіки перед легальним [12]. Саме система державних інститутів створює перешкоди, які стимулюють тіньову діяльність та ускладнюють діяльність у легальному секторі економіки. До них відносять складність нормативів і правил регулюючих діяльність господарюючих суб'єктів, надмірна бюрократизація, державне встановлення цін і т.п. Наслідком цих обмежень є створення нелегальних ринків: товарних, праці, валютних та ін. Особливо сильний вплив цей чинник має в країнах з економікою, що розвивається. Наприклад, як зазначав Е. де Сото, саме високі витрати, що виникають при вході на ринок, які зумовлені не рівнем конкуренції, а адміністративними бар'єрами, є основною причиною виникнення і розвитку тіньової економіки [13]. Він робить висновок про те, що функціонування в тіньовій економіці є результатом раціональної поведінки господарюючих

суб'єктів, коли витрати дії в рамках закону набагато вищі, ніж витрати пов'язані з пійманням і покаранням, захистом прав власності, застосуванням нових технологій і т.п.

3) Економічна криза. Перевага функціонування в тіньовому секторі перед легальним сектором економіки може бути наслідком кризових явищ в економіці. Підприємці для збереження конкурентоспроможності, і навіть самого бізнесу, в умовах попиту який знижується, змушені використовувати тіньові схеми для ухилення від сплати податків, повністю або частково переносити виробництво в тіньовий сектор економіки, за рахунок цього знижуючи свої витрати. Домогосподарства теж готові працювати в тіньовому секторі економіки, незважаючи на більш низьку зарплату і відсутність соціальних гарантій, так як відсутність вільних вакансій в легальному секторі економіки не дозволяє їм знайти роботу. Таким чином, економічна криза стимулює зростання тіньового сектора економіки.

4) Рівень збалансованості між різними секторами економіки. В даному випадку тіньовий сектор економіки, частково компенсує диспропорції між I і II підрозділом суспільного виробництва в легальному секторі економіки (в основному компенсує нестачу товарів II підрозділу суспільного виробництва), знижуючи розбалансованість економічної системи. Даний чинник актуальний в умовах командно-адміністративної економіки.

5) Помилки в державній економічній політиці. Яскравим підтвердження впливу даного чинника може служити економічна криза в Україні, початку 90-х років ХХ століття, пов'язаний з помилками в державній економічній політиці, яка була заснована на застосуванні ідеології Вашингтонського консенсусу. Дана політика призвела до найглибшої економічної кризи, до спаду виробництва в реальному секторі економіки та наростання тіньових процесів в економіці. В результаті, через 23 роки після початку реформ ВВП України все ще не досяг рівня 1990 року, а масштаби тіньової економіки фактично стабілізувалися, досягнувши рівня характерного для країн, що розвиваються, а не для розвинутих країн (рис. 2).

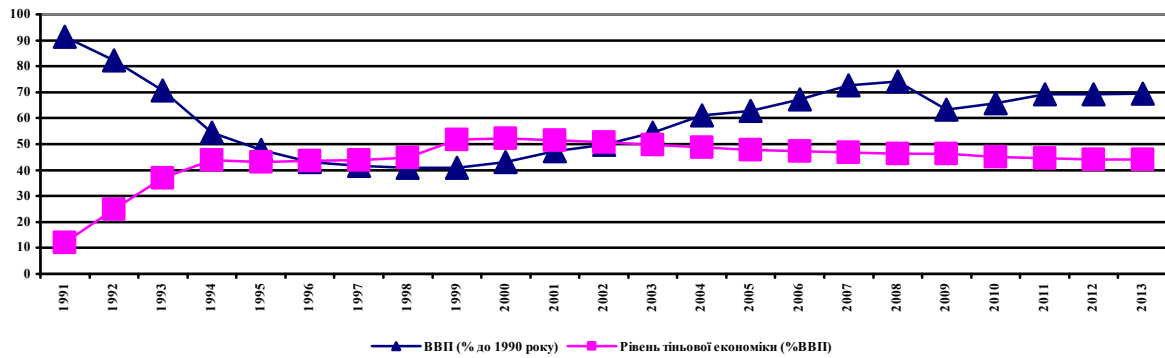

Рис. 2. Динаміка ВВП та тіньової економіки

*масштаби тіньової економіки за 2013 рік розраховано методом екстраполяції

Джерело: складено за даними [14; 15; 16]

ВВП на початок 2014 склав тільки 69,4% від 1990 року, а масштаби тіньової економіки стабілізувались на рівні 44% ВВП. Таким чином, ми можемо стверджувати, що помилки в державній економічній політиці стали є суттєвим чинником розвитку тіньової економіки.

Друга група чинників – соціальні чинники.

1) Недостатній авторитет державної влади. При недостатньому авторитеті держави, коли порушення закону не веде до санкцій з боку держави, несплата податків і робота в тіньовій

економіці не будуть чимось неможим і предметом громадського осуду.

2) Низький рівень життя населення. Світовий досвід показує пряму залежність між рівнем доходу населення і масштабами тіньового сектора економіки. Розглянемо цей чинник на прикладі європейських країн (табл. 2.). Як можна помітити в розвинених країнах з високим ВВП на душу населення рівень тіньової економіки значно нижчий, ніж у країнах з перехідною економікою з більш низьким ВВП на душу населення.

Таблиця 2. Масштаби тіньової економіки в залежності від рівня ВВП на душу населення (2013 рік)

Країна	ВВП на душу населення, дол. США	Рівень тіньової економіки, % ВВП
Розвинені країни		
Люксембург	113373	8,0
Швейцарія	84854	7,1
Швеція	60566	13,9
Данія	59921	13,0
Нідерланди	50930	9,1
Австрія	50420	7,5
Фінляндія	49265	13,0
Бельгія	47261	16,4
Німеччина	45091	13,0
Великобританія	42423	9,7
Франція	42339	9,9
Італія	35243	21,1
Іспанія	28944	18,6
Греція	21722	23,6
Португалія	21429	19,0
Країни з перехідною економікою		
Словенія	23161	23,1
Чехія	19510	15,5
Естонія	19328	27,6
Словакія	17573	15,0
Латвія	15097	25,5
Польща	13760	23,8
Хорватія	13490	28,4
Угорщина	13058	22,1
Румунія	8705	28,4
Болгарія	7543	31,2

Джерело: складено за даними [17; 18]

Як можна бачити цей фактор характерний і для України. У 2012 році 9,1% населення України мали доходи нижче прожиткового мінімуму, тобто фактично перебували за межею бідності [19]. Середній розмір пенсій за 2013 склав 1470,7 грн., що забезпечувало всього 125% прожиткового мінімуму [14]. Пенсіонери становлять третину населення України, а отже формують значну частину сукупного попиту. Низький рівень їх доходів не може стимулювати зростання видатків домогосподарств, а отже і сукупний попит. Крім пенсії потрібно відзначити і рівень мінімальної зарплат, якщо в 1990 році вона становила 80 рублів, і в півтора рази перевищуючи його, то в 2013 р вона лише в 1,04 рази перевищувала прожитковий мінімум [14]. Таким чином, як пенсія, так і мінімальна заробітна плата перестали грати роль соціальної гарантії, що змушує населення шукати собі джерела додаткових доходів які і знаходять в тіньовому секторі економіки.

3) Високий рівень безробіття. Люди які не мають роботи і відповідно не отримують зарплату, готові працювати в тіньовому секторі економіки. При цьому ніякі договори між роботодавцем і працівником не укладаються, ніякої соціальної відповідальності роботодавець не несе, податки на фонд оплати праці не платить, і без підстав в будь-який момент може звільнити працівника. Це в першу чергу вигідно роботодавцю хоча і працівникові теж (оскільки дозволяє йому вижити в період поки він не знайде роботу в легальному секторі економіки). Таким чином, чим вищий рівень безробіття, тим більше тиск на ринок праці і тим більше бажаний працювати в тіньовому секторі економіки. Следствием цього стає зростання масштабів тіньового сектора економіки.

4) Диференціація доходів у суспільстві. В умовах панування командно-адміністративної економіки розподіл доходів у суспільстві був достатньо рівномірним, після початку реформ в Україні різко посилюється майнове розшарування населення. Співвідношення доходів 10% найбагатших і 10% найбідніших верств досягає 32:1 (на 2014 рік) (для порівняння в Швеції – 6:1, Німеччини – 7:1, Чехії – 11:1, Литви – 18:1, Росії – 45:1) [20]. Коефіцієнт Джині склав 25,6 (в 2013 році) [19]. Низькі доходи змушують населення шукати додатковий заробіток, який воно і знаходить в тіньовому секторі економіки.

Третя група чинників – політичні чинники.

Ці фактори мають особливе значення в умовах перехідної економіки України. Слабкість політичної влади призводить до зрощування великого капіталу з верхівкою державного апарату, який починає в свою чергу відображати його інтереси. Все це призводить до корупції, яка в свою чергу до зростання тіньової економіки.

1) Слабкість і недостатній авторитет державної влади серед населення. Наслідком ринкових перетворень стала втрата з боку населення довіри до влади. Невелика група осіб фактично приватизувала владу, зробивши її фактично таким же ресурсом для отримання доходу, як наприклад

земля або капітал. Таким чином, вступаючи у відносини з державою населення і господарюючі суб'єкти, змушене оплачувати його послуги в приватному порядку. Тому сплата податків ними сприймається як подвійне оподаткування і прагнення з їх боку позбавитися від цього тягаря, а отже перейти у тіньовий сектор економіки [21]. Наслідок, несплата податків вважається і стає нормою. Це веде до гіпертрофованих масштабів тіньової економіки.

2) Політична нестабільність. Постійна політична нестабільність, фактична відсутність ефективних механізмів захисту прав приватної власності, стимулює розвиток у державних службовців та підприємців психології тимчасового правителя. Наслідком цього є те що для отримання додаткових доходів (для держслужбовців, через також низький рівень заробітних плат) та максимізації прибутку (для підприємців) застосовуються всі способи, так як завтра прийдуть до влади політичні опоненти і звільнять з займаної посади (держслужбовця) та захоплять бізнес (підприємця). Це змушує підприємців переорієнтувати бізнес на тіньовий сектор економіки, а держслужбовців використовувати посаду для особистого збагачення.

3) Втрата державою своїх суспільних функцій. В умовах перехідної економіки створюється ситуація, коли функції держави (наприклад, суд, міліція, прокуратура) втрачають характер суспільного блага і перетворюються на об'єкт приватної купівлі-продажу [21]. Наслідком цього є фактична відсутність гарантій прав приватної власності, відсутність цілеспрямованої державної економічної політики, втрата контролю над економікою, що є причинами зростання тіньової економіки.

Четверта група чинників – правові чинники.

1) Недосконалість законодавства. У всіх країнах світу, навіть найбільш розвинутих, продуктивні сили завжди обганяють виробничі відносини. Тому законодавча база завжди відстає від реалій економічного життя. Ця невідповідність дозволяє використовувати діри в законодавстві для ухилення від оподаткування і сприяє тінізації економіки.

2) Нестабільність правової бази. В умовах тотальної корупції і нестабільності законодавчої бази, ніщо не гарантує, що право на володіння тією чи іншою власністю не буде порушено. Цей же фактор призводить до того, що різко знижує стимули до впровадження інновацій, що знижує конкурентоспроможність підприємств. Це призводить до того, що з одного боку ні хто не може гарантувати захист приватної власності з іншого боку їм потрібно знижувати витрати. Це штовхає господарюючі суб'єкти до роботи в тіньовому секторі економіки.

Це відзначав Е. де Сото, аналізуючи країни Латинської Америки «Щоб вижити, мігранти стали тіньовиками. Якщо вони хотіли жити, торгувати, виробляти, перевозити або навіть споживати, то їм, новим жителям міст, доводилося

робити це лише незаконно. У такій незаконність не було антисоціальної умислу, на відміну від наркобізнесу, злочинства або грабежу; цілі були цілком законними: будувати будинки, надавати послуги, займатися бізнесом» [22]. Він констатує, що поза легальна система прав власності охопила цілі сектори національної економіки (будівництво, роздрібна торгівля, громадський транспорт та інші).

3) Фактор порушення зобов'язань з боку держави. Легально створюючи фірму підприємець по суті укладає з державою контракт. Він зобов'язується діяти в рамках існуючого правового поля, звітувати у встановленій формі про свою господарську діяльність та сплачувати податки. У свою чергу держава зобов'язується забезпечити правовий, військовий, соціальний та інший захист підприємцю. Однак якщо держава порушує цей контракт (зміна і ускладнення податкового законодавства (із застосуванням практики зворотної сили), скасування гарантованих пільг, неможливість відстояти свої інтереси в суді, незахищеність перед правоохоронними органами тощо) підприємець вважає себе в праві не виконувати його зі свого боку. Це виражається в переорієнтації ним своєї господарської діяльності з легального в тіньовий сектор економіки.

П'ята група чинників – природа людини (психологічні).

Психологічної складової будь-якої людини є бажання витратити менше, а отримати більше. Підприємці, як і домогосподарства, будуть хотіти мати великим розташовуваним доходом. Тому цілком природно, що раціональним поведінкою економічних суб'єктів, за відсутності обмежень, буде прагнення працювати в тіньовому секторі економіки.

Шоста група чинників – етичні.

Завжди існують суперечності між інтересами державами та інтересами приватного бізнесу. Відповідно ці суперечності зустрічають протидію з боку приватного бізнесу. Так, В. Радаєв зазначає, що недотримання законів давно вже вийшло на інституційний рівень, і є частиною культури поведінки, коли обман держави є загально визнаною нормою [23]. Таким чином, в наслідок проведених реформ у жителів України змінився менталітет і пропав внутрішній бар'єр по відношенню до роботи в тіньовому секторі економіки.

Виділивши і розглянувши чинники, які стимулюють тінізацію економіки, можна зробити висновок, що фактично всі вони діють в умовах перехідної економіки України.

З метою зменшення тіньового сектора економіки необхідно розробити довгострокову політику з детінізації економіки, яка би враховувала усунення дію всіх вищезгаданих чинників. Ця політика повинна стимулювати підприємців вкладати свої капітали зароблені в тіньовому секторі економіки в легальний сектор економіки. Щоб створити безперервний і постійний потік ефективних інвестицій, з тіньового в легальний сектор економіки, необхідно створити певний

комплекс умов які би нейтралізували чинники, що стимулюють домогосподарства та господарюючих суб'єктів надавати перевагу тіньовому сектору перед легальним сектором національної економіки.

Найважливішими умовами в економічній сфері є:

- довгострокова науково-обґрунтована державна економічна політика;
 - прогнозована політика підтримки підприємницької діяльності;
 - державне регулювання економіки яке базується на економічних важелях та має прогнозований характер;
 - стимулююча економічна політика, ефективна і економічно обґрунтована політика протекціонізму, спрямована на розвиток вітчизняного товаровиробника, з пріоритетом на максимальну розробку та впровадження інновацій;
 - прогнозована економічна політика на всіх фазах економічного циклу;
 - зниження загального рівня податкового навантаження з репресивного рівня до стимулюючого рівня;
 - пільги для підприємств які розробляють та впроваджують інновації в процес;
 - спрощення податкового законодавства;
 - об'єднання бухгалтерського та податкового обліку;
 - зменшення державної присутності в економіці;
 - використання економічних, а не адміністративних важелів регулювання економікою;
 - впровадження доступних механізмів кредитування реального сектору економіки;
- Основні умови у соціальній сфері:
- підвищення життєвого рівня населення;
 - зменшення реального рівня безробіття;
 - формування державного замовлення на підготовку спеціалістів по пріоритетних напрямках розвитку економіки;
 - перепідготовка робітників за державний рахунок з пріоритетних напрямків розвитку економіки;
 - підвищення мінімальної заробітної плати, до величини яка б забезпечувала відтворення робочої сили, та задовольняла би її потреби та потреби членів сім'ї;
 - зменшення диференціації суспільства за доходами.
- Основними умовами у політичній сфері:
- реальна боротьба з корупцією у всіх гілках влади;
 - виконання державою своїх суспільних функцій;
 - політична стабільність, в не залежності від результатів президентських або парламентських виборів.
- Основними умовами у сфері права є:
- ефективна система захисту приватної власності, як основи сучасної ринкової економіки;

- стабільна законодавча база щодо підприємницької діяльності;
- спрямування законодавства на максимальний розвиток підприємницької діяльності;
- ефективне антимонопольне законодавство і діючий механізму його реалізації;
- максимально проста і скорочена процедура реєстрації нових і закриття недіючих підприємств;
- створення діючого механізму банкрутства як суб'єктів господарської діяльності, так і домогосподарств;
- скорочення форм звітності та контролю за діяльністю господарюючих суб'єктів з боку перевіряючих органів;
- діючий механізм боротьби з корупцією. Важливими умовами в інших сферах є:
 - формування позитивної громадської думки щодо підприємницької діяльності;
 - формування негативної громадської думки щодо тих хто не сплачую в повному обсязі податки;
 - демонстративне покарання тих, хто уникає оподаткування в значних обсягах.

Висновки

Виділивши і розглянувши фактори, які стимулюють тінізацію економіки, можна зробити висновок, що фактично всі вони діють в умовах перехідної економіки України. Знаючи причини зростання тіньового сектора економіки і умови для їх нейтралізації можна розробити механізм щодо детінізації економіки України, який будить сприяти перетіканню капіталу з тіньового сектора економіки в легальний сектор економіки.

Список літератури:

1. Флейчук М. І. Взаємообумовленість тінізації, корупції і показників зростання економіки / М. І. Флейчук // 36. наук. пр. «Економічний простір». – 2010. – №36. – С. 109-121.
2. Головатюк О. І. Тіньова економіка в Україні та оцінка її масштабів / О. І. Головатюк // Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького. Серія економіка, менеджмент, туризм. – 2008. – Вип. 6. – С. 63-65
3. Головченко О. М. Фактори, що сприяють «тінізації» економіки у трансформаційному суспільстві / О. М. Головченко // Боротьба з організованою економічною злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2005. – №12. – С. 46-50.
4. Майданевич Ю. П. Изучение проблем и причин тенизации экономики Украины / Ю. П. Майданевич, Э. А. Хаирова // Культура народов Причерноморья. – 2008. – №128. – С. 18-21.
5. Маслій І. В. Детермінанти виникнення та функціонування тіньової економіки / І. В. Маслій // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 58. – С. 167-172.
6. Подмазко О. М. Тіньова економіка: сутність та структура / О. М. Подмазко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – №1. – С. 148-155.
7. Paying taxes 2013: the global picture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/pwc-paying-taxes-2013-full-report.pdf>
8. Вишневикий В. Уклонение от уплаты налогов и рациональный выбор налогоплательщика / В. Вишневикий, А. Веткин // Вопросы экономики. – 2004. – №2. – С. 106-107.
9. F. Schneider Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Facts – http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2012/ShadEcEurope31_March%202012.pdf
10. Paying taxes 2012: the global picture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.doingbusiness.org/reports/thematic-reports/~/_/media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Special-Reports/Paying-Taxes-2012.pdf
11. Романова З. Меняющаяся Латинская Америка на исходе столетия / З. Романова // Мировая экономика и международные отношения. / З. Романова. – 1995. – № 5. – С. 122-130.
12. Johnson S. Corruption, public finances and unofficial economy / S. Johnson, D. Kaufmann, P. Zoido-Lobaton. – World Bank Paper. – 1998. – 51 p.
13. Эрнандо де Сото Загадки капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире / Э. Де Сото. – М.: ЗАО «Олимп - Бизнес». – 2001. – 272 с.
14. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
15. Schneider F. Shadow economies all over the world new estimates for 162 countries from 1999 to 2007 / F. Schneider, A. Buehn, C. E. Montenegro. – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/1W3P/IB/2010/10/14/000158349_20101014160704/Rendered/PDF/WPS5356.pdf

16. Schneider F. Shadow Economy in Turkey and in other OECD-Countries: What do we (not) know? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekonomitek.org/pdf/no5_10_friedrich_schneider.pdf
17. Офіційний веб – сайт United Nations Statistics Division. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd/snaama/resQuery.asp>
18. Shadow economy in Europe 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.atkearney.com/documents/10192/1743816/The+Shadow+Economy+in+Europe+2013.pdf>
19. Офіційний веб-сайт Всесвітнього Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>
20. Соотношение доходов 10% самых бедных и самых богатых граждан в России и других странах мира в 2014 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bs-life.ru/makroekonomika/bogatie-bednie2013.html>
21. Косалс Л. Я. Становление институтов теневой экономики в постсоветской России / Л. Я. Косалс, Р. В. Рыбкина // Социологические исследования. – 2002. – №4. – С. 13-21.
22. Эрнандо де Сото Иной путь. Экономический ответ терроризму. / Эрнандо де Сото. – М.: Catallaxy. – 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fictionbook.ru/author/hesus_uyerta_de_soto/inoyi_put_yekonomicheskii_otvet_terrorizmu/read_online.html?page=0
23. Радаев В. Экономика прячется в тень. / В. Радаев // Коммерсант Дейли. – 21.11.2000. – №218. – С. 4-8.

Надано до редакції 13.12.2014

Ковтуненко Ксенія Валеріївна / Kseniya V. Kovtunenکو

Подмазко Олексій Михайлович / Oleksiy M. Podmazko
profy78@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Детермінанти мінізації економіки та умови зменшення її масштабів [Електронний ресурс] / К.В. Ковтуненко, О.М. Подмазко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 6 (16). – С. 234-241. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n6.html>